

mainitaan. Mitä tutkimuksen nimissä saa julkaista kysymättä lupaa? Oikeastaan olennainen tieto onkin, että tämän nimenkantaja on vähän, ei niinkään se, onko heitä ehkä yksi, kaksi, kolme vai neljä Kroatian neljästä ja puolesta miljoonasta; tämän tiedon nimistöntutkimuksellinen arvo on vähäinen. Ottaen huomioon, että tiedot ovat vain 7 vuotta vanhat julkaisuuhetkellä, on helpoa löytää jopa tiettyjä henkilöitä prezimenikistä, kuten minä olen löytänyt kolme ystäväni, joiden sukunimet ovat epätavallisia. Tiedot ovat vielä väestönlaskennasta, jonka tueksi säädettiin

laki väestönlaskennasta 2001 velvoittaen jokaisen vastaavan totuudenmukaisesti kahta lukuun ottamatta kaikkiin kysymyksiin: kansallisuuteen ja uskonnolliseen vakaumukseen liittyvät kysymykset olivat vapaaehtoisia. Toisin kuin esim. puhelinluetteloon, väestönlaskentaan ei saanut lain mukaan olla osallistumatta.

Kaiken kaikkiaan *Hrvatski prezimenik* on kuitenkin hengästyttävän monipuolinen teos kroatialaisen nimistöntutkimuksen harrastajalle, ja miksei muillekin väestön tutkijoille. Suosittelen!

Johanna Virkkula

Venäjän omistajista ja vallanpitäjistä

Arto Luukkanen: *Kuka omistaa Venäjän? Omistamisen ja vallan dynamiikka Venäjällä*. WSOY, 2009. 232 s.

Arto Luukkanen on tarkastellut lukuisissa kirjoissaan Venäjää henkilöiden kautta. Menetelmä on oikeutettu, sillä ihmishän historiaa ja politiikkaa tekevät. Metodisesti henkilöhistoria on yksinkertaista, kun tapahtumat kytketään henkilöihin. Se on myös ”seksikästä”, sillä suuri yleisö on kiinnostunut ”kurkistelusta”, salaisuuksista ja paheista. Henkilöhistorialla on kuitenkin puutteensa, sillä silloin jäävät unohtuiksi ne rakenteelliset valtavirrat, jotka vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen ja yhteisön kehitykseen. Myös luonnontieteelliset juuret omaava polyformismi on Venäjälle ominaista. Siksi maan kehitystä on tarkasteltava sekä rakenteiden että henkilöiden kautta. Viimeisten 20 vuoden aikana Venäjällä on tapahtunut maailman historiassa ainutlaatuinen muutos – sosialismista on siirtynyt markkinatalouteen. Tuohon maailmanhistoriallisesti tärkeään ja miljoonia ihmisiä koskettavaan

prosessiin kirjoittaja ei ole juuri kiinnittänyt huomiota, vaikka tilanne on talouspoliittisesti ja tutkimuksellisesti mielenkiintoinen ja haastava. Sosialismin toteuttamisesta on paljon tutkimuksia, mutta toistaiseksi sosialismista markkinatalouteen siirtymistä on tutkittu vähemmän.

Teoksen jäsentely on perinteisen kronologinen, mutta painopiste on Neuvostoliiton jälkeisessä Venäjässä. Luukkanen lähtee liikkeelle viime vuosien aikana lännessä paljon julkisuutta saaneesta Mihail Hodorkovskin tapauksesta. Lukija odottaa, että tieteelliseksi tarkoitettu teoksessa pohdittaisiin syytteiden ja vangitsemisen syitä perusteellisesti. Luukkanen kuitenkin esittää kysymyksiä, muttei vastaa niihin. Hän luettelee länsilehdissä moneen kertaan esitetyt asiat tuomatta esiin mitään uutta, vaikka juuri Hodorkovskin tapauksen kautta voitaisiin porautua venäläisen omistamisen ytimeen. Kirjoittajalta jää määrittelemättä myös omistaminen. Viittaukset ”sultanisiin” ja Mika Waltarin *Mikael Hakimiin* voivat olla joidenkin mielestä hauskoja,

mutta eivät selvennä Venäjän omistamisrakenteita suomalaiselle lukijalle. Päästäkseen asian ytimeen kirjoittajan olisi pitänyt hyödyntää enemmän viime vuosina julkaistua venäläistä taloustieteellistä kirjallisuutta. Esimerkiksi Vladimir Mau on julkaissut lukuisia Venäjän taloutta moskovalaisesta näkökulmasta käsitteleviä tutkimuksia. Pääasiassa lännessä julkaistua kirjallisuuteen pohjautuva pitkäkö, yli 80 sivua käsittävä, katsaus Venäjän taloushistoriaan selvittää monia seikkoja, mutta ei vastaa kirjan kysymykseen siitä, kuka Venäjän omistaa.

Maailmalla omistamisen käsitteet vaihtelevat suuresti. Ääripäin voidaan pitää länsimaista puhdasta yksityisomistusta ja luonnonkansojen kollektiivista nautintoa oikeutta. Läntiset demokraatit perustuvat lain turvaamaan yksityisomistukseen. Suomessa vallitsee sekatalousjärjestelmä, jolloin omistamismuotojen kirjo on laava, puhtaasta yksityisomistuksesta valtiolliseen ja kollektiiviseen omistukseen. Suomalainen yksityisomistus on lailla turvattu, ja varsinkin maanomistusjärjestelmän vakaus ja rationaalisuus on tarjonnut perustan siirtymiselle agraariyhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Venäjällä ei ole yksityisomistuksen perinnettä ja kollektiivisuutta pidetään suorastaan pyhänä. Suhde omistamiseen vaikuttaa yksityisen kansalaisen työhön ja yrittämiseen. Yksityisomistus ei ole ollut Venäjällä tuntematon. Maassa on ollut rikkaita kauppiaita Novgorodin kauppasavallasta saakka, mutta kollektiivisuus ja valtiollisuus ovat aina jyränneet yksityisomistuksen. Katariina II yritti toteuttaa yksityisomistusta, samoin Nikolai I:n valtiovarainministeri Jegor Kankrin ja Nikolai II:n ministerit Pjotr Stolypin ja Sergei Witte. He kaikki törmäsivät jähmeään venäläiseen järjestelmään, kuten reformien tutkijat

R.G. Pihon ja P.T. Timofejeva (*Sudby reform i reformatov v Rossii*) ovat todenneet. Leninille yksityisomistus oli varkautta, ja kommunistisessa Neuvostoliitossa tuon opin perusteella pyrittiin tukahduttamaan kaikki yksityinen liiketoiminta.

Neuvostoliiton hajottua yksityisomistus otettiin talouden lähtökohdaksi. Vuonna 1993 hyväksytyt perustuslain toisessa luvussa määritellyt kansalaisoikeuksien mukaan ihmiset ovat oikeutettuja yksityiseen omistukseen ja sen hyödyntämiseen elämässään ja yritystoiminnassaan. Luukkanen toteaa kuitenkin lakien olevan Venäjän elinkeinoelämän ongelma. Lait on säädetty, mutta niitä ei noudateta. Kirjoittajan mukaan tämä johtuu sekurokратиasta ja byrokратиasta. Selitys on samanarvoinen kuin väite: ”Paha Stalin tuhosi hyvän leniniläisen sosialismin”. Ongelma on perinteessä ja venäläisessä sielussa. Ivan Ivanovitšille paperi on paperia ja käytäntö todellisuutta eivätkä ne kohtaa toisiaan. Venäjän lait eivät ole länsimaisia huonompia, mutta niiden noudattamista ei valvota. Virkamiehistö on huonosti koulutettua ja kehnosti palkattua. Ivan toimii oikeudenmukaisuuden, ei lain mukaan. Tässä on suuri ero suomalaisen ja venäläisen välillä, kuten mm. Antti Karppinen on huomauttanut. Luukkanen toteaa-

kin monen suomalaisen yrittäjän joutuneen toteamaan omistamisen olevan Venäjällä epävarmaa. Hän ei kuitenkaan kiinnitä riittävästi huomiota kulttuurieroihin. Lahjonnalla ja byrokrationalla on aina syynsä.

Teoksen nimi *Kuka omistaa Venäjän. Omistamisen ja vallan dynamiikka Venäjällä* on kunnianhimoinen, ja kirjan sisältö vastaa otsikon jälkiosaa. Kirjoittaja tarkastelee spekulatiivisesti oligarkkeja ja suuryhtiöitä sekä niiden suhdetta valtaan. Luukkanen ei kätke inhoaan Putinia, sekurokraatteja ja oligarkkeja kohtaan. He eivät ymmärrä eivätkä osaa mitään ja heidän johdollaan valtakunta ajautuu turmioon. Tekstissä suhde sekurokratia – oligarkit – kansa jää epäselväksi. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät Ivan Ivanovitš ja hänen omaisuutensa. Maan omistaminen ja asuntoasiat koskettavat lähes jokaista venäläistä. Valtion tuotantolaitosten yksityistäminen hoidettiin Anatoli Tšubaisin johdolla hyvin, mutta työ jäi kesken, koska maa ja suurin osa infrastruktuuria jäivät valtion käsiin. Maan yksityistäminen antaisi rakentamiselle ja viljelylle perustan, joka olisi verrattavissa esim. suomalaisen järjestelmään. Maan yksityistämiseen liittyy edelleen niin suuria traditionaalisia esteitä, ettei esimerkiksi maa-rekisterijärjestelmää ole pystytty luomaan. Miljoonia kansalaisia

koskee asuntokysymys. Varsinkin suurkaupungeissa asuntopula on ollut huutava vuosikymmeniä. Ahtaassa yhteisasunnossa, kommunalkassa asuvan lapsiperheen kannalta on samantekevää, vaikka valtionjohto kohtelee eräitä kyseenalaisin keinoin rikastuneita miljonäärejä. Venäjän tilastolaitoksen tietoihin perustuvat ja Suomen Pankin siirtymälouksien tutkimuslaitos Bofitin julkaisemat tiedot väestön varallisuudesta ja teollisuustuotannon kehityksestä olisivat valaisseet enemmän Venäjän omistamista kuin *Forbesin* miljonääri-listat.

Luukkasen kieli on joustavaa, mutta tieteelliseksi tekstiksi paikoin liiankin värikästä. Teoksen pahimmat virheet liittyvät viimeistelyn puutteeseen. Lähdeviitteiden merkitseminen on hyvin horjuvaa. Paikoitellen kirjoittaja noudattaa normaalia tieteellistä tapaa mainiten tekijän, teoksen ja sivun, mutta monesti ne myös puuttuvat. Nimien kirjoittamisessa vilisee virheitä, kuten Tšubai (po. Tšubais). Välillä käytetään kyrilliiikkaa ja välillä translitterointia. Viimeistelyllä kirjoittaja olisi parantanut teoksensa luku-kelpoisuutta ja laatua ratkaisevasti, mutta tällaisenaan se antaa huonon yleisvaikutelman.

Alpo Juntunen